

DINICĂ CIOBOTEA

•

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE PRIVIND NEGUSTORII CHIPROVICENI DIN OLTENIA (SECOLELE XVII—XIX)

Este cunoscut faptul că statele medievale, în politica lor comercială, au procedat la atragerea negustorilor și a altor elemente străine, cărora le-au acordat importante privilegii. Fenomenul, mărturisit de diverși monarhi ca doctrină de stat, a fost constatat în toată Europa evului mediu, iar pentru partea ei sud-estică se întinde pînă spre mijlocul veacului al XIX-lea.

Țările Române, care de-a lungul evului mediu și-au păstrat ființa statală printr-o rezistență eroică în fața imperiilor din vecinătate, au constituit atît loc de refugiu și adăpost pentru numeroși locuitori din Balcani, dar și cadru prielnic de integrare a acestora în activitatea economică. Așezarea emigranților s-a făcut în marile centre meșteșugărești și comerciale, sau de-a lungul importantelor căi de transport pe apă și pe uscat. În comunicarea noastră ne propunem să dezvăluim noi materiale arhivistice privind emigrarea și colonizarea chiprovicenilor la nordul Dunării, în Oltenia, în secolele XVII—XIX.

Istoricii menționează chiproviceni în Țara Românească încă din 1638¹. Misionarul Bakšić, în 1640, trecînd prin mai multe localități din Oltenia și pînă la Pitești, a întilnit „în număr de peste 60“, „catolici de ai noștri“ (adică din Chiproveț — n.n.) care se ocupau cu negoțul.²

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, alte mărturii documentare menționează existența chiprovicenilor în Țara Românească și raporturile lor cu autoritatea domnească³. Cel mai mare grup de chiproviceni a emigrat peste Dunăre după septembrie 1688, ca urmare a înfrîngerii și reprimării răscoalei antiotomane din Chiproveț. Voievodul Țării Românești, Constantin Brîncoveanu și-a dovedit încă o dată devotamentul față de cauza adversarilor otomanilor, îngăduind bulgarilor din Chiproveț, Copilovți, Jelesna și Clisura să practice comerțul liber în țara lui, beneficiind de un sistem de contribuții fixe („ruptoare“) foarte favorabil⁴.

¹ Constantin C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848*, București, 1972, p. 57.

² *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, București, 1973, p. 209.

³ Karol Telbis, *Ud našta istorija*, Besenova, 1938.

⁴ Vezi „Arhivele Olteniei“, 15, nr. 86—88, 1936, p. 396—397.

Din această perioadă este cunoscută activitatea prodigioasă a lui Franco cupețul Chiprovicianu, care, între 1694—1706, a făcut nenumărate cumpărături la Slatina⁵.

În urma războiului austro-turc, în anul 1719, pe cînd Oltenia intrase sub stăpînirea Austriei, bulgarii din Chiproveț erau așezați în trei orașe : la Craiova 40 familii catolice și 35 familii ortodoxe, la Rîmnicu Vilcea 26 familii catolice și 20 familii ortodoxe, la Brădiceni — Gorj 36 familii catolice⁶. În aceste orașe ei erau constituiți într-o companie separată, care obținea privilegii și protecția Curții de la Viena, conform diplomelor din anii 1719 și 1727⁷.

Această situație le-a dat posibilitatea să facă o puternică concurență negustorilor localnici sau celor greci stabiliți anterior. Cu timpul însă, în decursul secolului al XVIII-lea, chiproviceni se integrează tot mai mult în viața economică-socială românească⁸.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, tradiția companiilor chiproviceni este continuată de „compania chiproveților” din Rîmnicu Vilcea, compusă din 225 negustori stabiliți atît în orașul Rîmnicu Vilcea, cît și în mai multe sate din județ. Explicația acestei prezențe a membrilor Companiei chiproviceni în mediu rural rezidă din transformările structurale din viața socială, din orientarea producției cerealiere a domeniului spre piață, din participarea țăranilor la comerțul mărunt din tirgurile și bîlcirile care s-au înmulțit vertiginos în ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea. Despre această implicare în viața economico-socială a Companiei chiproviceni s-a referit Constantin Șerban cînd a analizat catagrafia acesteia din ajunul revoluției condusă de Tudor Vladimirescu⁹.

Un document, tot atît de important privind pe chiproviceni din Vilcea din prima jumătate a secolului al XIX-lea, este „Catastih(ul) de toți companiștii ce se află în ființă la acest județ” (Vilcea) din aprilie 1831¹⁰. El a fost întocmit în lunile februarie-aprilie 1831 la porunca „Divanului săvîrșitor al Valahiei” de către boierii ispravnici din județul Vilcea. Conform acelei porunci, pentru plata lemnului de foc „către stăpînii pădurilor cît și către locuitorii cărători”, Obșteasca Adunare a hotărît ca negustorii din județele țării să contribuie cu bani. Lemnele folosiseră în

⁵ Arh. St. București, Mănăstirea Dintrunlemn, XL/10 ; Emil Virtosu, *Foietul novel. Calendarul lui Constantin Vodă Brîncoveanu 1693—1704*, București, 1942, p. XIX.

⁶ Alexandru A. Vasilescu, *Oltenia sub austrieci : 1716—1739*, vol. I. *Istoria politică a Olteniei sub austrieci*, București, 1928 (1929), p. 113—114.

⁷ Cornelia Papacostea Danielopolu, *Le régime privilégié des marchands bulgares et grecs en Oltenie pendant l'occupation autrichienne (1718—1738)*, în R.E.S.E.E., IV, 1966, 3—4, p. 475—486.

⁸ C. Șerban, *Știri despre activitatea unor meșteșugari și negustori bulgari în Țara Românească în secolul al XVIII-lea*, în *Omagiul lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1965 ; Idem *Companiști bulgari chiproviceni din Oltenia în ajunul revoluției de la 1821*, în *Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor. Studii, vol. II*, București, 1984, p. 144.

⁹ Op. cit., p. 144—147.

¹⁰ Arh. St. București, Administrative vechi, Țara Românească, dosar 4 156/1831, f. 4, 5—7, 10.

anul precedent „spre îndestularea împărăteștilor oștiri (țariste), iar cantitatea cea nouă trebuia „la magazia de la Craiova pentru militarii pă-minteni“, adică pentru oștirea națională de curind reorganizată.

Documentul menționează două companii comerciale în județul Vilcea : Cumpania craiovenilor din Rîmnic cu 167 „cumpaniști craioveni“ și Cumpania chiprovițeni(lor) din Rîmnic cu 137 „cumpaniști chiproviceni“. Din punct de vedere al ariei geografice ocupată de membrii companiei chiprovicenilor în județul Vilcea, limitele descrise de Constantin Șerban coincid în mare parte. Cei mai mulți sînt în orașele Rîmnic, Ocna Mare și Ocnița. În sate, numărul cumpaniștilor chiproviceni este diferit : Stoenеști — 4, Drăgășani — 4, Călimănești — 8, Mihăești — 2, Bogdănești — 2, Păușești — 2, Căcova — 2, Crăpături — 3, Oteșani — 2, Pietrarii de Sus — 2 etc. În componența companiei intrau chiproviceni, greci și autohtoni. Primii sînt consemnați cu apelativul „sîrbul“ (Nicolae sîrbu vîtaful ot Ocnă, Ivan sîrbu, Marin sin George sîrbu ot Drăgășani, Tănase sîrbu ot Tîrg, Nicolae sîrbu brat Milea, Mihai sin Andrei sîrbu, Ghiță sin Andrei sîrbu, Sandu sîrbul, Ioniță sin Nicolae sîrbul, Grigore zet Mascul sîrbul ot Călimănești), cei de-al doilea cu apelativul „grecul“. Românii formează majoritatea, prezența lor datorîndu-se avantajelor economice ce decurgeau dintr-un statut fiscal și social special de care se bucurau. Cei mai mulți dintre ei erau elemente sociale noi, de caracter burghez.

Din examinarea numelor cumpaniștilor rezultă și faptul că ei practicau un număr de 16 profesii : boiangii, croitori, postăvari, bărbieri, bogasieri, mătăsari, argintari, brutari, cojocari, zugravi, săpunari, ocnari, abagii, brașoveni, hangii și vameși. Această compoziție profesională a negustorilor „chiproviceni“ este elocventă pentru viața economică din orașele oltene în secolul al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea, caracterizată de întrepătrunderea producției atelierelor meșteșugărești cu practicarea comerțului de către meșteșugari.

În concluzie, documentul din 1831 surprinde concentrarea chiprovicenilor, — urmașii refugiaților din Chiproveț de pe vremea lui Constantin Brîncoveanu, care nu au mai putut reveni în teritoriile natale datorită stăpînirii abuzive a otomanilor — în județul Vilcea. „Compania chiprovicenilor“ mai cuprinde, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, români în majoritate și negustori greci, activitatea ei întinzîndu-se atît în mediul urban, cît și în cel rural, în peste 30 de sate.